

BİRİNCİ MİLLİ TÜRK TIP KONGRESİ

THE FIRST NATIONAL CONGRESS OF TURKISH MEDICINE

¹Oya Ögenler¹, Rana Can², İlter Uzel³

¹ Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Mersin,

²Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Adana,

³Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Adana

Bu makale Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi ve 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20 Mayıs-24 Mayıs 2008 KONYA'da sözlü olarak sunuldu, tam metin olarak yayımlandı.

ÖZET

Genel tıp konularının ve paramedikal konuların ele alındığı uzun soluklu bir toplantılar dizisi olan Milli Türk Tıp Kongreleri'nin ilki, Eylül 1925'te Türkiye Tıp Encümeni tarafından düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın himayesi altında yapılan kongre, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi salonunda toplanmıştır. Açılışında dönemin başbakanı İsmet Paşa'nın ve sağlık bakanı Doktor Refik Bey'in de hazır bulunup birer konuşma yaptıkları bu toplantı, cumhuriyet dönemi Türk tıbbının bilimsel ve sosyal tarihi bakımından önemli bir dönüm noktasıdır. Makale, bir nüshası İlter Uzel'in kişisel kütüphanesinde bulunan Birinci Milli Türk Tıp Kongresi kitabı üzerinde yürütülen çalışmanın bir ürünüdür. Toplantıyı kapsamlı ve ayrıntılı bir biçimde tanıtan kitabın içeriği hakkında iki saptama yapmak uygun olacaktır. Kongrenin açılış konuşmaları, genç cumhuriyetin yönetim kadrolarının benimsediği sağlık politikasını ve tıbbi bakış açısını gösterme bakımından dikkate değerdir. Yurdun değişik yörelerinden gelen doktorların tebliğleri ise ülkemiz ölçeğinde dönemin sağlık sorunları, tıp zihniyeti ve hekimlik uygulamaları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Dönemin Başbakanı İsmet (İnönü) Paşa'nın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Refik (Saydam) Bey'in, Tıp Fakültesi reisi Ziya Nuri (Birgi) Bey'in açılış konuşmaları makalede tam metin olarak yer almaktadır.

Anahtar kelimeler:

SUMMARY

The first one of national congress of Turkish Medicine, a long series of meetings in which general medicine and paramedical subjects were discussed, was organized in September 1925 by Turkish Medicine Committee. The congress under the auspices of Gazi Mustafa Kemal Paşa, was gathered in Turkish Great National Assembly. This meeting, in which İsmet Paşa, the prime minister of that time, and the minister of health Doctor Refik Bey were present to make speeches, was a turning point for the scientific and social history of Turkish Medicine of republic term. This article is the product of a study on the book named The First National Congress of Turkish Medicine one copy of which is present in İlter Uzel's personal library. To make two determinations will be appropriate for the content of the book which introduces the meeting in comprehensive and detailed way. The introductory speeches were noteworthy in point of showing the health policy and medical view of the administration staff. Presentations of the doctors from different regions were giving clues about health problems, medical mentality and practice of medicine in the country. The whole text of introductory speeches of the prime minister İsmet (İnönü) Paşa, the minister of health and social help Refik (Saydam) Bey and the dean of medical school Ziya Nuri (Birgi) Bey take place in this article.

Key words:

GİRİŞ

Bu çalışmada; Cumhuriyet dönemi Türk tıbbının bilimsel ve sosyal tarihi bakımından önemli bir dönüm noktası olan Birinci Milli Tıp kongresinin kitabının incelenmesiyle Atatürk ve çalışma arkadaşlarının benimsediği sağlık politikasını ve tıbbi bakış açısını gösterebilmek, o dönemin sağlık sorunları ve hekimlik uygulamaları hakkında ipuçları verebilmek amaçlanmıştır. Dönemin Başbakanı İsmet (İnönü) Paşa'nın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Refik (Saydam) Bey'in, tıp fakültesi dekanı Ziya Nuri (Birgi) Bey'in açılış konuşmaları

makalede tam metin olarak yer almaktadır (1).

Genç cumhuriyetin kongreler düzenlemesi, toplumsal alandaki birçok konu için olduğu gibi sağlık alanında da özellikle planlama açısından önemlidir (2). Makale, bir nüshası İlter Uzel'in kişisel kütüphanesinde bulunan Birinci Milli Türk Tıp Kongresi kitabının Yeni Türk harflerine çevrilmesiyle gerçekleştirilen çalışmanın bir ürünüdür.

Kongrenin Düzenleyicileri ve Programının

Ana Hatları

Cumhuriyetimizin ilk tıp kongresi Türkiye Tıp Encümeni tarafından Birinci Milli Tıp Kongresi adıyla 13 Eylül 1925 tarihinde Ankara'da düzenlenmiştir (1).

Kongrenin heyet-i idaresinde Dr Süleyman Numan, Dr Ziya Nuri (Birgi), Dr Tevfik Salim (Sağlam), Dr Abdülkadir Lütfi (Noyan), Dr Niyazi İsmet

Yazışma Adresi:

Dr. Oya Ögenler

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD, Mersin

Tel: 0 324 361 00 01

Faks: 0 324 361 00 15

E-posta: oyaogenler@yahoo.com

(Gözcü) yer almıştır (1). Dr. Tevfik Salim kongre sekreterliği görevini üstlenmiştir (3). Birinci Milli Türk Tıp Kongresi, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın himayesinde gerçekleştirilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın ilim ve irfana verdiği önem ve hekimliğe karşı olan özel ilgisi her zaman büyük olmuştur.

Birinci Milli Türk Tıp Kongresi, üç gün sürmüştür. Kongre programına göre 1 Eylül Salı gününün birinci gündemi açılış konuşmaları, ikincisi ise çocuk vefatı hakkında tartışmalardır. 2 Eylül Çarşamba günü tamamen sıtmaya ayrılmıştır. 3 Eylül Perşembe günü ise cerrahi tedrinden sonra serbest mevzuların bildirileri ile sona ermiştir. Birinci Milli Türk Tıp kongresine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden 300 katılımcı iştirak etmiştir. Kongrenin sözlü sunuşları ve tartışmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi içtima salonunda yapılmıştır. Halk fırkası binasında röntgen filmleri, birçok sağlıkla ilgili açıklayıcı bilgiler sergilenmiştir. Sergi üç gün boyunca hekimler ve halk tarafından ziyaret edilmiştir. Kongrenin kayıtları Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıt heyeti tarafından gerçekleştirilmiş, her gün tutulan tutanaklar katılımcılara dağıtılmıştır. Tutanaklar 1926 yılında bir kitap haline getirilmiştir (1). Kongrenin üçüncü günü akşamı Sağlık Bakanlığı tarafından tüm katılımcılara yemek verilmiş, 4 Eylül Cuma günü Ankara - Sivas güzergâhında gezi yapılmıştır.

Kongre Açış Konuşmaları I: Başvekil İsmet Paşa'nın Nutku

Birinci Milli Tıp Kongresi'nin açılış konuşmasını 1 Eylül 1925'de Başvekil İsmet Paşa yapmıştır. İsmet (İnönü) Paşa (1884-1973) harp akademisini 1906'da birincilikle bitirmiş, TBMM'nin ilk dönemi için yapılan seçimlerinde Edirne'den milletvekili seçilmiştir. İkinci dönemde ise Malatya milletvekili olarak meclise girmiş, hariciye vekili olmuştur. 29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilanından sonra cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Paşa tarafından Başbakanlığa atanmıştır. 11 Kasım 1938-14 Mayıs 1950 arasında dört dönem cumhurbaşkanlığı yapmıştır (4). Baş Vekil İsmet Paşa'nın Nutku'nun tam metni aşağıda verilmiştir (1).

*Milli tıp kongresinin muhterem azası
Türkiye reis cumhuru hazretlerinin himayeleriyle*

mubahı bulunan milli tıp kongresi azası kiramını selamlarım. İlim ve fennin riyaz-i desatirine ve âlimlerin telkinlerine ve delaletlerine istinat eden cumhuriyet-i idare Ankara'da milli tıp kongresinin inikadını idrak etmekle bahtiyardır. Birkaç ay evvel böyle yüksek bir kongrenin içtima etmesi için teşebbüs eden erbab-ı cehdi Ankara'da gördüğümüz zaman his etmediğimiz meserreti burada ifade etmeye muktedir değilim. Bu münasebetle bu kongre için müteşebbis olan merhum üstad Süleyman Numan Paşa'nın hatıratını ve memleketin hayat-ı irfanında mesbuk olan hidamatını lisan-ı hürmetle tezkar ederim.

Biz memleketimizde takriben bir asırdan beri teessüs eden yüksek bir meselenin kongre halinde yeni bir hayat ve irfan safhasını inkişaf ettirmesini memleketimiz için başlı başına bir merhale-i terakki addediyoruz. Böyle yüksek bir kongreyi yalnız memleketin en güzide ecdadının toprağımızın dört köşesinde uzun müddet tetebbularını yekdiğeriyle müdavele ederek tersin etmek ve bütün ilim ve fen aile-i beynelmilelinde Türklerin haiz olduğu istidadı müktesebatı tebarüz ettirmek gibi manevi ve esasi nukat nazardan medar-ı iftihar görmemekle kalmıyoruz, bu gibi yüksek tıbbi kongrelerinden maddi istifade, içtimai istifade bekliyoruz. Eğer bir memlekette âlimler, fakat sahib-i salahiyet-i âlimler salahiyetlerini o memleketin efradına tanıttırması ve teslim ettirmiş olurlar ise, eğer onların sözü memleket bütün şubat hayatında müessir ve müsemmer olursa o memleket cidden tıbbi esaslara istinat iden büyük bir bina haline gelmiş olur. Müteferri misallerle böyle yüksek bir kongrenin azayı muhtereme tasdi etmek istemem. Fakat bugün bir çok meselelerde ve şubaat münakaşaatı davet ederken bu münakaşaat içinde salahiyet sahibi alimlerin nihayetinde söyleyecekleri keskin ve kati sözler müşkülâtı hal edebilir. Fakat arkadaşlar! Diğer taraftan da yüksek bir hayat-ı ilmiye vücuda getirmek için, takip etmek için teşebbüs alacak ve buna iştirak edecek memleketin hayatı ilmiyesinde sahib-i salahiyet olmak iddiasını dermeyane edebilecek adamlar yetişmiş bulunuyorlar. Biz böyle bir iddiayı kemal-i mefharetle müşahede ediyoruz. Böyle bir iddianın altından aziz doktorlarınızın kemal-i muvaffakiyetle çıkacaklarını bütün dünya nazarında meziyetlerini iktidarlarını bitmez tükenmez çalışkanlıklarını, dünyevi uhrevi hiçbir faide mukabilinde olmayan

hasbi vakfı nefislerini zaman zaman idrake edeceğimize mutmain bulunuyoruz. Bilhassa tıp kongresinin hayat-ı içtimaiyemiz üzerinde feyyaz bir tesir husule getireceğini ümit ediyoruz. İlk cumhuriyet hükümetinden itibaren memlekette sıhhat meselesinin sıhhi mücadelenin devlet programları içinde başlı başına bir mevki olduğu müşahade olunmuştur. Filhakika fasılasız ve amansız bir mücadeleden başka bir şey olmayan bu hayatta diri adam, müdafaa memleketin olduğu kadar iktisadi hayatın içtimai hayatın ve her şeyin esasıdır.

Siniri kavi, akli kavi olan bilgide de kuvvetli bir adamdır. Böyle bir nesli idame etmek ve neslin bu nokta-i nazarından olan zaafını izale etmek mecburiyet ve mesuliyetini dergâhta ettiğinizi ilan etmiş bulunuyorsunuz. Bu nutku nazaran düşünülürse kongrenin inikadı tetbalarını ve müşahedelerini telkin etmek, milletin enzarında tebarüz ettirmek nokta-i nazarından müvedî bir vazife değil, aynı zamanda milletin heyet-i umumiye sıhhiyesinde doğrudan doğruya veya mesuliyet almaktır derecesinde bir vaziyet göstermektedir. Biz ilk günden itibaren olduğu gibi bundan sonra da umumi sıhhat mücadelesinde vatandaşların ahval-i sıhhiyelerini layık müsait oldukları en yüksek dereceye çıkarmak için yedi ihtiyarımızda olan vesaiti tahsis etmek kararındayız. Fakat diğer taraftan meslekleri sıhhat mücadelesi gibi yüksek bir gaye-i insaniyeye müteveci olan vatandaşlarımızdan, doğrudan doğruya halkın içine atılarak onun dertleri suretinde tebarüz eden tehlikeleri, doğrudan doğruya gözlerinin içine bakarak mücadele etmek karar ve mesuliyetini deruhte etmiş olduklarını görmek isteriz. Siz bu vaziyettesiniz. Bunu kemal-i iftiharla zikir etmek isterim. Bundan sonra kaçacak hayatınız mütekabil vazife ve mesuliyetler sahasında daha semeredar neticeler verecektir. Birçok defa söylenmiştir ve esasen mühim bir hakikattir ki medeniyet yollarında kat edilecek mesafeleri çok olan muhitler, bir günde iki günde arzu ettikleri neticelere varamazlar, birçok zamanlar mecburdutlar.

Bizim tahminimize göre behemehal en yüksek seviye-i medeniyeye varmak için göstermeye mecbur olduğumuz gayret sarf etmeye mecbur olduğumuz faaliyet lâakal yirmi beş sene devam edecektir.

Muhterem arkadaşlarım! Yirmi beş sene devam edecek bir gayret sarf edeceğiz. Gececek her günümüzde yorgunluktan takatsız kalıncaya kadar çalışmak, her gün bu tarzda çalışmak şartıyla yirmi beş sene geçecektir. Yoksa mütevekkilane ve mütekasilane bu gün yapılacak işi yarına bırakmak suretiyle, güya birçok iş yapılmış gibi az bir emekten çekinmek suretiyle sarf olunacak zamanın haddi hesabı yoktur. Her günün akşamı her vatandaş o gün ne kadar çalışmış olduğunu o gün bir saat, bir dakika daha fazla çalışmak için imkân bulamamış olduğunu teslim etmek şartıyla laakal yirmi beş sene çalışmak suretiyle ancak bu umumi ve medeni mücadele-i hayatta halas temin edebilir. Bunu açık bir surette arz etmek mecburiyetindeyim. Doktorların memleketin terakki ve temeddününde haiz oldukları tesir şimdiye kadar belki söylenmiş ve bilinmiş olan tesirlerden -benim müşahedeme göre- yüz kat fazladır. Elbet fenin semeratını riyazî bir surette herhangi bir vatandaşın vücudu üzerinde en aziz olan sıhhati üzerinde bazı ahvalde süratle his ettirmek kadar fenin ve medeniyetin feyzini o dimağda temerküz ettirecek vasıta yoktur. Elinizdeki bu kuvvetli silahı, bahusus önümüzdeki yirmi beş sene zarfında halkın içinde bulunarak en geri, en muhtaç ve en derdli tabakasının içine girerek her birini ayrı ayrı yetiştirmek vazifesi meslektaşlarımızdır ki o meslektaşlarımız bu yüksek kongrenin muhterem azası sevk ve tevciye edecektir.

Kongremize müzakeratını hükümetçe de, bütün efrad-ı memleketçe de kemal-i ehemmiyet ve itina ile alaka ve hürmetle takib edeceğine şüphe etmezsiniz. Kongreye ve azayı kirama muvaffakiyetler temenni ederim.

Birinci milli tıp kongresinin küşat olduğunu beyaneylerim (1).

Kongre Açış Konuşmaları II: Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili Dr Refik Bey'in Nutku

Kongrede ikinci olarak Refik Bey konuşmuştur. Dr (İbrahim) Refik Bey (Saydam) (1881-1941) Askeri Tıbbiyyeyi 1905'te bitirmiştir. Maltepe Askeri Hastanesi ve Feshane Fabrikasında tabib olarak görev yapmıştır. 1 Aralık 1913'te Harbiye Nezareti Sağlık Dairesi Başkan yardımcısı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda genel karargâh sahra sıhhiye genel müfettiş yardımcılığına atanmıştır. Mondros Mütarekesi'nden sonra 3.Ordu'nun Sıhhiye

Müfettişi olarak Mustafa Kemal'le Anadolu'ya geçmiştir. TBMM I. Döneminde Beyazıt milletvekili olarak meclise girmiştir. Değişik dönemlerde Sıhhiye vekilliği yapmıştır (4). Refik Bey ülkemize halk ve toplum sağlığı kavramlarını getirmiş olup koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde önemli rol oynamıştır (57). İnsanların bulaşıcı hastalıklardan korkmadığı, korunmadığı, hastalıkların ve şifanın Allah'tan geldiğine inandığı devirde memleketimizde Refik Saydam birçok yeniliklere imza atmıştır (7). Dr. Refik Bey'in kongre açılış konuşması tam metni aşağıdadır (1).

Muhterem hocalarım! Muhterem meslektaşlarım!
Birinci Milli Türk Tıp Kongresi nedeniyle yapılan daveti kabul buyurarak, vatanımızın çeşitli yörelerinden Ankara'ya koşup gelmiş olan sizleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı sıfatıyla ve kemali hürmetle selamlarım.

Türk tıp âleminin her şubesine mensup meslektaşlarımı burada bir arada ve bir gayeye yönelik toplanmış görmeği fenni, sıhhi ve sosyal çalışmalarımızda muvaffak olacağımıza en kuvvetli bir müjde sayarım.

Efendilerim! Gerek tahsil hayatımızda ve gerek meslek yaşayışımızda daima tasavvur edip bir türlü vak'a ve hakikat haline inkılap ettiremediğimiz birçok yüksek gayelerin bugün gerçekleşmesine doğru yürüdüğümüzü görmek bizden bir çok işler bekleyen milletimize karşı da bir görevdir.

Efendilerim! Asırlardan beri, bin bir endişe ve ıstırap içinde yaşamış ve mevcudiyetini muhafaza için her ne zaman lazım oldu ise malini, kanını ve canını feda etmeye hazır olan Türk, aziz varlığını bir kere daha ispat ettikten sonra, kendi yurdunda ve kendi yuvasında asri, medeni ve mükemmel bir hayat geçirmeğe elbette hak kazanmıştır.

Türkün dünyanın en medeni, en refah ve en bahtiyar insanlar gibi mutlu ve huzurlu yaşamasına çalışılırken, Türk hekiminin de çok yüksek ve önemli görevleri vardır, Ve bu görevler hepimiz için bir davranış ilkesi son deyimle bir tip sözleşmesi halinde su üç esasta toplanabilir:

1. Türk hekimi kendi özel ve mesleki hayatında medeni hayatın bütün iyiliklerinden yararlanmış olduğunu görmek ve göstermek ve her ilerlemeyi bizzat nefesine kabul ve tatbik eylemek suretiyle herkese örnek olmak mecburiyetindedir.

2. Türk hekimi, yalnız kendi özel hayatına ve özel

uğraşma bağlı kalmayarak, gerek tedavi ve gerek sosyal nedenlerle ilişki kurduğu halk kitlesi arasında sağlığını korunmasına ait önlemlerin ve bütün medeni görüş ve ilerlemelerin ne olursa olsun samimi bir yayınlayıcısı olacak, her yerde ve herkese doğru ve iyi yasamanın yöntemlerini anlatarak Türk sosyal hayatında geniş kapsamlı, hayırkar ve faal bir yol gösterici görevi yapacaktır. Türk hekimi, memleketimizde ortalama ömrün yükseltilmesi, çalışma veriminin artırılması ve halkın her türlü medeni kolaylıklardan yararlanarak hızlı ve parlak ilerlemelere erişmesi hususlarında çok etkin bir rehber olacaktır.

3. Türk hekimi, büyük şehirlerin süs ve refahına, huzur ve sükûnetine bağlı kalmayarak hayırlı çalışmalarını şehirlerden kasabalara ve özellikle köylere kadar göndererek ve yayararak ve bizzat köylü ile ilişki kurarak onu medeni, sıhhi ve sosyal her türlü gelişmelerden haberdar eyleyecek ve Türk köylüsünün sağlam, üretici bir eleman halinde yetişmesine yardım edecek ve bu suretle harap koy kulübelerinden sağlıklı ve müreffeh evler ve mesut yuvalar meydana gelmesine aralıksız çalışacaktır.

Eminim ki, aziz ve muhterem meslektaşlarım, bu üç görevin iyi bir şekilde yerine getirilmesine çaba gösterirken daima içinden yetiştirdiği ve içinde yaşadığı verimli ve mübarek milletimizin çok yüksek yeteneğini düşünecek ve onun bugünkü hayatından daha pek çok yüksek bir yaşayışa ne kadar hak ettiğini ve layık olduğunu daima göz önünde bulunduracak ve bu yolda atılacak her adımı daha yüksek bir ilerlemenin ilk basamağı, mili ve yüce bir erişmişliğin başlangıcı gibi sayarak bütün ömründe bu faydalı işe büyük bir hisse ayıracaktır.

Sözümün son verirken, bu kongreyi hazırlayan ve ince zekası, yüksek yeteneğiyle memlekette ilme ve tekniğe hürmet fikir ve hissini kalplerimizde uyandıran sevgili hocam Süleyman Numan'ın mukaddes hatırasını hürmetle yad ederim. Su dakikada onun yüksek maneviyatının bize memnun olarak baktığına hiç şüphe yoktur.

Efendilerim, çalışmalarınızda başarı temenni ederim (1).

Kongre Açılış Konuşmaları III: Tıp Fakültesi Reisi Dr Ziya Nuri Paşa'nın Nutku

Üçüncü olarak Ziya Nuri Paşa'nın konuşmasının tam metni aşağıdadır (1).

Muhterem Baş Vekil Paşa Hazretleri! Muhterem

Efendiler!

Mesleğimize aid müzakerat fenniye de bulunmak üzere akd edilen kongremizi pek kıymetdar ve teşvikar himaye-i fehyalarını almak lutfunda bulunan büyük mümecimiz reis Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine Birinci Milli Tıp Kongresi heyeti namına arz-ı tazimat ve minetdari bu şereften dolayı kendimi bahtiyar addediyorum. Kongremizin ilk celsesini açmak suretiyle izhar-ı teveccü ve heyetimiz takdirkar sözleriyle taltif ve mesaimizi tergib buyuran baş vekil İsmet Paşa hazretlerine heyeti umumiye namına arz-ı teşekkürat eylerim.

Bu fenni içtimanın iknadı esbabını izhar ve her türlü tezhiat-ı iblaz hususunda doğrudan doğruya muavenetlerini diriğ buyurmayan sıhhiye ve muavenet içtimaiye ve müdafaa-i milliye muarif vekili ve bu hazeratına mualla binayı bize tahsis lutfunda bulunan TBMM riyaset-i celilesine membusanı kiram hazretine dahi takdim-i şükran eylerim.

Muhterem Efendiler!

Her milletle ilim adamlarının kendi meslekleri dahilindeki tetkikat ve mesailerinden yekdiğerine haberdar etmek ve aralarında müzakerat bulunarak terakkiyat ve keşfiyat hizmet etmek üzere umumi içtimalar akd etmeleri öteden beri bir ihtiyaç halini almıştır. Bu lüzum ve ihtiyaç tarz-ı mesailerinin derecesine göre muayyen zamanlarda toplanma suretiyle işe başlayarak beynelmilel kongreler akdiyle de tatmin edile gelmiştir. Türk yurdunda tababetin bir asra karib zamandan beri geçirdiği edvar ve sefahat içinde Türk etıbbası dahi münferit mesaileri hakkında teati efkar edebilmek üzere fenni cemiyetler teşkili lüzumunu fiili sahaya çıkarabilmek için halen Türkiye tıp encümeni ismini alan cemiyet-i ilmiyeyi altmış seneyi mütecevaz bir zaman evvel tesis ettikleri gibi son senelerde de fenni tıp şubelerinin iktisap ettiği müsad ve terakkiyi takiben diğer tıbbi cemiyetler daha teşkil etmemişlerdir. Yalnız her şube-i tıbbiyedeki meslektaşlarımızın iştirakiyle umumi ve feni bir içtima-i akdine şimdide kadar fırsat bulmamıştık. Türkiye'deki tıp encümeni bu yolda bir sahne-i müzakere ve müşavere açmak üzere bu günkü kongrenin tertibini teemmül ve tezekkür ederek heyeti idaresini tavzif etmişti.

İşte muhterem meslektaşlarım! Bu gün merkez hükümetimizin başta da muhterem mübeccel reis

cumhurumuz olduğu halde bütün cumhuriyet hükümeti erkanın izhar buyurdıkları teşvikkar tashilat sayesinde münikad bu kongreye iştirak buyurduğumuzdan dolayı encümen namına arz-ı şükran eylerim.

Tevelli edecek kongrelerimizle ilim ve fen sahasında dahi dünyaya kendimizi daha iyi tanıttık ve seviyemiz daha ziyadeleştirerek ileride beynelmilel ictimaat davetine dahi vesile teşkil edecek olan bu toplantımızın nafi neticeler vermesini temenni ederim.

İlk milli tıp kongremizin tertibi hususunda mühim ve vakıfane mesai ve gayreti sebakat eden ve bu hususta ilk adımı atan ve pek yakında rahmet-i rahmana vasıl olan reisimiz Süleyman Numan Paşa'nın namını derin bir hüznle zikrederim. Kendisinin pek arzu eylediği ma't-teesüf hazır bulunmak nasip olmadığı bu ictimamızda müzakerata başlamazdan evvel hatırasını hürmetle yad ederim.

Müzakeratımıza mukaddime olmak üzere müsaadenizle inkişafa doğru giden vatanımızdaki mesaisine temas eden bazı mesele hakkında umumi birkaç söz söylemek isterim.

Şüphe yoktur ki bugün tabiplere tevcü eden vezafin en mühimi içtimai hıfzısıhha ve nüfus siyaseti meseleleridir. On dokuzuncu asırda tababetin terakkisi ferdi hıfzısıhha kavaidine daha ziyade itinayı temin etmiş ve bu cihet gittikçe tekâmüle doğru yürümüştür. Ancak insanların muhiti tesirattan kendisini vikaye edebilmesi ve hayat bedeniyeyi temine ve vezafin selametine mazarrat veren avamili def'a ve mukavemet çalışması yollarını gösteren ferdi kimisine yırılan ehemmiyet kadar içtimai ve ırki hıfzısıhha kavaidini de nazarı dikkate almak esas düşüncemiz ebna-i cinsimizin sıhhi olmalıdır ki malumat-ı tıbbiyemizle hayati hizmet etmiş olalım. Binaenaleyh biz etıbbaca ilmi hamulerimizi tatbikat sahasında esbab-ı emrazın keşfine ve müdavat sevk ettiğimiz gibi bir de nüfus siyasetinin esasını teşkil eden ırki ve içtimai hıfzısıhha umdelerini nazarı dikkate almak icab eder. Nitekim müctemian yaşayan akvam için buldukları köy, kasaba, şehir, hane mekteb gibi yerlerde hem ferdin sıhhatlerini marazat vermeyecek tertibata hem de kendi arkadaşlarını komşularını izrar ve izaç surette içtimai sıhhi takidada riayet mecburiyetleri vardır. Bu noktai nazardan tarz-ı telebbüs tagaddi, tarzı imkân ve

imrazı tenasiliyeleden tevki hususat-ı mühiminenin ferdi kaidelerinden başka içtimai ve umumi kavainede riayet etmelidir ki bir ırk bir millet kavi vezinde efrada malik olsun. İşte bunları göstermek öğretmek de bize teveccü ediyor. Bir şehir, bir kasaba nüfusu arasında hasta olanları tedavi ve sari hastalıkların menı esbabını temin kafi değildir. Halkın umumi surette iskanına, yemesine, içmesine, tarz- mesaisine istirahat ve fenni eğlenceler tarzlarına bile alakadar olmamız lazım geliyor.

Esas itibariyle nüfus siyasetine eskiden beri ehemmiyet verilmiştir. İbtida kadim Yunanlılar, Romalılar zamanında başlamak üzere hükümdarlık usul-ü idaresine biteban tarzı ticari bir nüfus siyaseti takip edilmiş ve halkın yalnız harb ve darbe muktedişir olanların çoğalmasa nokta-i nazarı ileri sürülerek diğerleri ehemmiyetten ıskat edilmiştir. Bilahare ticari bir nüfus siyaseti devresi başlamıştır. Bu da imalathanede çalışacak kulların ziyadeleşmesi ciheti düşünülmele insanların her devre-i hayatiyesine göre takip etmesi lazım gelen şeraite ehemmiyet verilmeyerek çocukları dahi bilatetik ve tefrik elişine sevk edebilecek bir amil gibi kaydetmek meslek sakimi tutulmuştur. Ticari nüfus politikası diye tavsif edilen bu usul nihayet mitoz nazariyesini doğurmuştur ki bu da dünyada insanların beslenemeyecek derecede çoğalacağı korkusu esasını takip eden ve evyevm itibarda düşmüş olmakla tetkike şayan bile olmayan bir mezhebedir. Geçen asrın ortalarında daha ziyade milli nüfus siyaseti hareketleri meydana çıkmıştır. Bu tarz siyasette milletlerin içtimai yükselmesi nazarı itibare almaktan ziyade herhangi bir idare hükümetin hududu dahilinde aynı milletten olan efradın çoğalmasa derpiş edilmiştir. Halen içtimai nüfus siyaseti nokta-i nazarı daha ziyade rağbet bulmaktadır. Bu suretle bir millet efradının her tabakasının ahval-i irkiye ve ferdi ve ictimai ahval-i sıhhiyesi hususuna riayet esasları nazarı dikkate alındığından biz etıbbaya teveccü eden vezaiifin daha şümüllü, daha geniş bir sahaya giriyor demektir. Madam ki nüfus siyaseti bir milleti teşkil eden efrad-ı sermayesinin heyet-i mecbuasını temas eden nükati ihtiva etmesi lazım geliyor, şu halde içtimai hıfzısıhha kavaidenin bütün halka şiraiti ictimaiyesine göre tabik etmek icap eder. Bu suretle kemiyete itibariyle eysel emirde tevesüdat ve vefiyat-ı etfal meselesi nazarı dikkate almak

lazımdır ki bu seneki içtimaimizde mevzuu bahs olan mesaiden biri budur. Bununla aynı derecede haiz-i ehemmiyet görülen bir cihette umumumiyet itibariyle kadın ve erke vezaiifinin suret-i taksimine ve bunların ırk hıfzısıhhası nokta-i nazarından tarz meşgalesine teminine gayret etmektir. Bir ırkın, bir milletin selameti için kadınlara tevcih edilecek meşadilin tenasül vezaiifini sektedar edecek mahiyette olmamasına dikkat etmek hususunda birinci derecede etıbbaya tevci eder. Bir milletin idaresinde hükümet makinesi tavzı-i adalet temini emniyet mali siyaseti tedvir etdiği gibi nüfus sermayesini de aynı suretle hüsnü idare ve tenmiyeyi nazarı dikkate almak lazım gelir ki iflas tehlikesine girmemiş olsun. Bu mühim ciheti cumhuriyet idaremiz layık olduğu derecede ehemmiyetle nazarı itibara almıştır. Sıhhiye ve muavenet ictimaiye vekili teşkilatıyla ictimai hıfzısıhha ve nüfus siyaseti esasları az zamanda pek kavi bir surette kurulmuştur. Yurdlarını asri kavainin ve kavaid dairesinde yükseltmeye azmetmiş olan Türk milleti cumhuriyet idaresi sayesinde varlığını temin ve takviye ettiği gibi halkın gerek bedeninin gerek dimağın çalışabilmesi için esas olan sıhhat ve gürbüzlüğünün temini içinde lazım gelen teşkilat yapılmıştır. Tatbikatı için biz etıbbaya tevcih iden kısımlarında sebatlı surette gayret gösterdikçe semerelerini peyderpey kaydetmek fırsatları hasıl olacaktır.

Bu meselede mesleğimize temas ettiği için bize ait olmayan mali siyaset ve vergi siyasetinden başka biz etıbbanın mühim surette alakadar olması lazım gelen iskân meselesi ve ziraat siyasetinin mütemmimi bulunan çiftçi anasının işe yarar bir surette ihzar ve tevzi hususları vardır. Nasıl ki yine bu içtimainin ruznamesine dâhil bulunan ve sıhhiye vekâletinin muvaffakiyetiyle idare etmeye başladığı malarya mücadelesi müzakeratımızın mühim bir kısmını teşkil etmektedir.

Nüfusu millinin cemiyeti hakkında lazım gelen takidatta bulunduğumuz gibi keyfiyaten dahi yükselmesi ve kâfi bir nispette olması içinde yardım etmemiz lazım gelen cihetler vardır. Bir memleket nüfusunun ihtiyacatına göre yapacağı işlere suret taksimine ehemmiyet verilmesi pek eski zamandan beri riayet edilmek istenilen bir kaidedir. Bu hususa hal-i hazırda daha vakıfane surette itina edebilmek imkânı vardır. En hafif iş gören ameleden en mühim dimağı mesaide bulunacak tekalere kadar sınıfların

ve meşgalesinin derecesine göre kuvvai bedeniye aklîyelerinin şerait hususiyesini tesbit için etibbanın mühim yardımı olacaktır.

İlm-i islahı ırk ve ırkı hıfzısıhhası diyebileceğimiz öjenin nokta-i nazarından aile teşkili ve emraz-ı tenasüliye ve beneviyenin sirayet ve intişarı hakkındaki kanunlarımıza tamamiyle riayeti temin ve umumi ve ferdi hayatta ihtiyarlara, zayıflara, mamullere, kazazedelere muavenet ve sigorta teşkilatı esaslarının tertip ve tanzimini teşvik ve şeraitini tesbit hususunda da vazifedar olmaklığımız icap ediyor. Velhasıl ictimai hıfzısıhha ve nüfus politikası meselelerinde etibbanın atiyen şimdikinden daha ziyade ve daha sebatlı surette vazifedar olması lazım geldiğine bütün dünyaca kanaat hasıl olmuştur.

Memleketin nüfusu başlıca serveti demek olduğundan bir Türk etibbasının dahi cumhuriyet idaresinin bahis ettiği fiiliyatı serbestisi ve ilim adamları hakkındaki teveccü ve takdirler sayesinde sevgili vatan ve milletimizin tealisi için ağır fakat manevi büyük bir inşirah tevliid idecek olan mesaide bulunmakla vatandaşımıza memleketimiz ve onun idare makinesini tanzim iden azimkar heyete karşı vazifemizi etmiş olacağız. Bunu da meslektaşlık ve vatandaşlık samimiyeti ifa ve tenasüdü ile bildiklerimiz ve yapmak istediklerimiz hakkında aramızda teatiyi efken ve mesleğimiz dahilindeki sayımızı faide bahis neticelere ishal etmekle temin edeceğimiz muhakkaktır (1).

AÇIŞ KONUŞMALARINI HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

İsmet Paşa halkın medeni seviyeye ulaşması için arzu edilen şeylerin bir iki gün içinde gerçekleşmeyeceğini devamlı ve bıkmadan çalışılması gerektiğini belirtmiştir. Konuşmalardan anlaşılacağı üzere hekimlerden beklenen görevler sadece meslekleri ile ilgili olmayıp medeni hayatın gereklilikleri ile ilgili yaşam tarzını değiştirmeye yönelik davranışları da kapsamıştır. Ziya Nuri nüfus siyasetine değinmiş, sağlıklı bir nesil için hekimlere düşen görevlerden bahsederken yeme içme, iskân gibi konularda hekimlerin rehber olması ve her gruptan inşana hizmet vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ziya Nuri'nin konuşmasında hekimlerin halkın yaşantısı ve sağlığı üzerindeki etkilerinin büyüklüğüne inanın İsmet Paşa ve Refik Saydam'ın konuşmalarına

paralel bir şekilde olduğu dikkati çekmektedir (1). Birinci ve İkinci milli tıp kongrelerinin ana konularını oluşturan sıtma ve trahom başarılı yönetim ve tabiplerin özverili çalışmaları ile kontrol altına alınmıştır (810). Oluşturulan kanunlarla ebe hemşire, hekim yetiştirilmesi; koruyucu sağlık hizmetlerinin ortaya konması sağlanmıştır (2, 8). Atatürk ve arkadaşlarının halkın sağlığına verdiği önem açıktır (3, 8). Yurdun içinde bulunduğu şartlar göz önüne alınarak 2 Mayıs 1920'de Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaye Vekâleti kurulmuş, sağlık işleri, milletvekili tarafından yönetilecek düzeye yükseltilmiş sorumluluk alanı genişletilmiştir (8). Sadece sağlık işlerinden değil o sırada çok gerekli olan sosyal yardımlaşmadan da sorumlu tutulmuştur (4). Kongrenin düzenlendiği yıllarda devletin elinde bulunan tedavi kurumları sayılırsa 86 hastane, 1 tıp fakültesidir. Aynı yıllarda doktor sayısı 554, Eczacı 60, hemşire 4, ebe 136, sağlık teknisyeni 560'tır (9, 10).

Çok yüksek başarılar umut eden İsmet Paşa çağdaş seviyeye ulaşmak için en az 25 sene öngörmüştür (1). 25 yıl sonra bakıldığında tıp fakültesi 2, hastane sayısı 301, hasta yatağı 18837, doktor sayısı 6900, eczacı 980, hemşire 737, sağlık memuru 4000 sayısına ulaşmıştır (9).

SONUÇ

Genel tıp konularının ve paramedikal konuların ele alındığı uzun soluklu bir toplantılar dizisi olan Milli Türk Tıp Kongreleri'nin ilki, Eylül 1925'de Türkiye Tıp Encümeni tarafından düzenlenmiştir. Kongrenin açılış konuşmaları ve katılımcı hekimlerin ele aldıkları konular, yönetici kadroların ve uygulayıcı hekimlerin ortak paydalarda birleştiklerini göstermiş, halkın sağlık sorunlarına ışık (tutmuştur) olmuştur. Atatürk ve çalışma arkadaşları Birinci Milli Tıp Kongresinde ele alınan konulara uygun bir şekilde planlamalar yaparak birçok oluşuma imza atmıştır.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın himayesi altında yapılan kongre, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi salonunda toplanmıştır. Açılışında dönemin başbakanı İsmet Paşa'nın ve sağlık bakanı Doktor Refik Bey'in de hazır bulunup birer konuşma yaptıkları bu toplantı, cumhuriyet dönemi Türk tıbbının bilimsel ve sosyal tarihi bakımından önemli bir dönüm noktasıdır.

KAYNAKLAR

1. Birinci Milli Tıp Kongre Kitabı. İstanbul: Kader Matbaası, 1926.
2. Aydın E. Dünya ve Tıp Tarihi. Ankara: Öncü Basımevi, 2006:248-266
3. Özata M. Atatürk ve Tıbbiyeliler. 1.baskı. İzmir: Umay Yayınları, 2007
4. Aslan Y. TBMM Hükümeti Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara 2001
5. Aydın E. Türkiye'de Taşra ve Kırsal Kesim Sağlık Hizmetleri Örgütlenmesi Tarihi, Toplum ve Hekim 1997; Cilt12 (80): 21-44
6. Aydın E. Türkiye'de Sağlık Teşkilatlanması Tarihi. Ankara: Naturel Kitap Yayıncılık, 2002.
7. Dr Refik Saydam 18811942 Ölümünün 40. Yıl Anısına Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, 1982.
8. Aydın E. Atatürk'ün Sağlık Kavram ve Anlayışı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1995; Cilt 48 (1): 43-54
9. Ege R. Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetleri 1923-1998. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 1998
10. Ege R. Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri ve İsmet Paşa. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 1992